

# ANN SHARP IN MEMORIAM

**Ann Sharp ha mort aquest mes de juliol. Ha estat un puntal pel projecte *Philosophy for Children* i mà dreta de Matthew Lipman durant molts anys. Tant per la seva tasca directiva, de difusió, com de creació de materials podem dir que ha ajudat a donar un tomb al concepte d'ensenyament tradicional.**

**Emprenedora, encoratjadora, infatigable, plena de projectes i de fantasies, com correspon a una mentalitat juvenil, ha estat la cara externa del IAPC (Institut for the Advancement of Philosophy for Children)**

**Viatgera, amb un riure franc i una mica murri, ha conegut contrades i persones, ha trepitjat terres i palestres, ha donat cursos, fet conferències, assistit a simposis, provocat trobades, arranjat congressos...i sobretot ha estat una companya ocasional acollidora, amical, atenta i especialment curosa, tal com ella proposava que calia ser des de dins d'aquest projecte.**

**Volem deixar testimoni de la seva vàlua oferint-vos una entrevista que, tot i ser feta fa uns anys, creiem que ens ajuda a veure la sensibilitat, bon judici i capacitat d'aquesta amiga que trobarem a faltar: Ann Margaret Sharp.**

## Entrevista a Ann Margaret Sharp

*per Saeed Naji*<sup>1</sup>



Ann Margaret Sharp, "la gran dama" de l'escola de Lipman, és un dels personatges principals de l'organització IAPC, i ha col·laborat amb el seu fundador, Matthew Lipman, durant molts anys. Ha escrit contes filosòfics per nens i nenes i també ha contribuït en diversos manuals per a mestres.

Naji va entrevistar Ann Margaret Sharp en una Conferència de Philosophy for Children a San Cristóbal de las Casas, Mèxic, el 26 de febrer de 2004.

Moltes gràcies a Saeed per permetre'ns publicar aquesta entrevista.

---

<sup>1</sup> Saeed Naji és investigador a l'Institut d'Humanitats i Estudis Culturals a Teheran, Iran, cf. <http://www.iwcs.ac.ir/>. Visita la pàgina [www.p4c.ir](http://www.p4c.ir)

## **1. Per què la novel·la filosòfica és més eficaç en l'educació que el text filosòfic?**

John Dewey solia recordar als educadors que hi ha una gran diferència entre la presentació i el desenvolupament lògic i el desenvolupament i la presentació i el desenvolupament i psicològic d'una disciplina.

El text filosòfic és un intent de presentar la filosofia d'una manera lògica i general, desproveïda d'experiència. La novel·la filosòfica –com a text-, en canvi, és un intent de motivar els nens i nenes per investigar els conceptes i els procediments filosòfics d'una manera que està directament relacionada amb la seva experiència. En altres paraules, la narració presenta la filosofia dins de l'experiència dels personatges de ficció.

Els nens gaudeixen de les històries que els motiven per a pensar i esbrinar si les històries se centren en temes i esdeveniments que troben interessants i discutibles, sense deixar d'estar connectats a la seva pròpia experiència quotidiana. Quan una història és discutida per un grup de nens i nenes es converteix en un vehicle sobre el qual ells i elles -en lloc dels adults-, tenen el control. A diferència dels llibres de text tradicionals, és la seva història i l'utilitzen per establir una pissarra o índex per al diàleg i la reflexió filosòfica.

Però hi ha una altra raó per a l'ús de la narrativa quan es treballa amb els nens. No podem pensar que els nens i nenes de la classe són capaços de fer bé filosofia sense cap indicació. Necessiten saber com fer-ho, i una manera efectiva per ajudar-los a adquirir aquest coneixement procedimental és la seva incorporació, tant intel·lectualment com emocionalment, en les vides de personatges que mostrin i modelin els processos de recerca. Aquests personatges no han de ser herois, heroïnes i malvats que es poden trobar en els clàssics de la literatura infantil, sinó que poden ser nens i nenes normals com ells i elles. Aquests nens i nenes de ficció assumeixen el desafiament d'articular el que constitueix una bona raó, o una bona analogia o una bona distinció o l'examen dels supòsits i les implicacions del que es diu. Pel que pensen, diuen i fan, demostren que es preocupen per les idees i valoren el pensament correcte, encara que no sempre ho exemplifiquin amb el seu propi comportament. Si podem encoratjar els nens i nenes a identificar-se amb els processos intel·lectuals d'aquests personatges, aleshores els infants també començaran a practicar aquests procediments d'investigació i els començaran a valorar.

Aquest punt de vista de la narrativa com una preparació i estímul perquè nens i nenes facin filosofia coincideix, en part, amb el que Martha Nussbaum pensa de la relació entre l'educació moral, el judici ètic i la narrativa. Partint de la idea que la filosofia ha de ser dirigida tant a les qüestions pràctiques com a les teòriques, Nussbaum, fa un intent, molt convincent per cert, per acostar el judici de decisions ètiques a les vides

particulars i les complexes vicissituds dels personatges de ficció (*Justícia poètica*, 1995).

Sense una presentació del misteri, el conflicte i el grau de risc de la situació deliberativa de la vida, serà difícil per la filosofia de transmetre el valor i la bellesa peculiar de triar humanament bé... És aquesta idea que la deliberació humana és una aventura constant de la personalitat, que es porta a terme a terme contra tots els mals pronòstics i entre els misteris més terribles, i que això és, de fet, és font de gran part de la seva bellesa i riquesa, i en canvi els textos escrits en l'estil filosòfic tradicional tenen grans dificultats per transmetre.

Els nens i nenes participen en una aventura de fer millors judicis (tant si se n'adonen com si no). Això implica pensar críticament, creativament i curiosament sobre molts aspectes de l'experiència humana que no estan incorporats als llibres de text de la filosofia tradicional. Els nens i nenes que estan en el procés de construcció de les seves pròpies comunitats de recerca filosòfica utilitzaran les històries com un trampolí o desencadenant de la seva pròpia recerca. El que comença com una reflexió sobre un concepte desconcertant de la història es traslladarà a un examen de les qüestions i idees que vénen de la seva pròpia experiència. Els relats constitueixen per si mateixos un vehicle pels petits i joves per accedir a l'esfera de la recerca filosòfica de tal manera que puguin veure la connexió entre la seva recerca i la presa de millors decisions en la seva vida quotidiana.

## **2. Quines característiques, elements i components han de tenir els llibres de Filosofia per a Nens/Filosofia 3/18?**

a) Cada pàgina ha de contenir una varietat de conceptes filosòfics que són comuns a la majoria dels nens i nenes del nivell d'edat al que va dirigida la història, que sigui central en la seva experiència i el més important, que generi controvèrsia. Aquests conceptes han de ser tan evidents que es faci difícil no veure'ls.

b) Cada capítol ha de ser desconcertant sobre alguns aspectes de la investigació filosòfica, per exemple, tractant d'identificar el que és una bona raó o una inferència bona o un tema crític.

c) Cada novel·la ha de tenir personatges de ficció que siguin models dels procediments de la investigació filosòfica: la riquesa i la complexitat del diàleg filosòfic, els diferents de punts de vista, l'anàlisi de les inferències, les raons, les hipòtesis, les analogies, oferir contraexemples i posicions alternatives i el procés d'autocorrecció que viuen els nens en la comunitat.

d) Cada novel·la ha de presentar personatges que siguin modèlics en el compromís d'una atenció, cada vegada més gran, en el respecte i la sensibilitat als estils filosòfics i a les diferents visions del món.

e) Cada novel·la ha de ser model que ens ha de fer sensibles a les emocions dels altres i ens ha d'indicar com aquestes emocions influeixen en els seus punts de vista en el diàleg filosòfic.

f) Cada novel·la ha de ser model d'una investigació cooperativa i col·laborativa, amb voluntat de construir sobre les idees dels uns i dels altres, i, finalment, identificar-se amb el treball del grup i, al mateix temps, amb la construcció d'un sentit de confiança, amor i solidaritat.

g) Tot i que una novel·la filosòfica pot centrar-se en un aspecte de la filosofia (per exemple, en la meua *Nakeesha i Jesse* per 5-6 anys d'edat, em centro en la filosofia del cos), també hauria d'incloure tantes dimensions de la filosofia com fos possible (ètica, lògica, estètica, epistemologia, metafísica, etc.).

h) Cada novel·la hauria d'integrar els conceptes filosòfics i els procediments amb l'experiència diària dels nens i nenes de ficció de tal manera que els lectors sentin que realment és important esbrinar què signifiquen aquests conceptes i el que aquests procediments ens poden donar per tal de trobar sentit .

i) Basant-se en la història de la filosofia, cada novel·la hauria de presentar diferents punts de vista sobre els conceptes filosòfics i els procediments, per tal d'encoratjar els nens i nenes a fer un diàleg filosòfic i a pensar per sí mateixos sobre el significat d'aquests conceptes, i també quin és el paper que tenen en la forma en que es veuen a sí mateixos i el món. Aquests punts de vista diferents poden estar representats per la veu de diferents personatges de ficció en un llenguatge adaptat a les edats.

j) Cada novel·la hauria de ser un model del procés de fer judicis en tota la seva complexitat (mostrant personatges que es siguin sensibles al pensament crític, creatiu i curós).

k) Cada novel·la també hauria de ser model de creixement emocional i social, així com també cognitiu.

l) Cada novel·la hauria de tenir models d'ensenyants interessats en la investigació. El docent s'ha d'abstenir de fer classes magistrals, ha d'estar disposat/da a modelar investigacions filosòfiques per als nens i nenes de tal manera que puguin internalitzar el procediment i començar a practicar per ells i elles mateixos/es. Els/Les bons/es mestres de filosofia tendeixen a ser filosòficament modestos/es, propensos/es a fer preguntes obertes. No obstant això, són pedagògicament forts/es en termes d'ajudar els nens i nenes a dominar les habilitats necessàries per fer bones investigacions filosòfiques. Saben com modelar aquestes habilitats i s'afanyen a assenyalar posicions alternatives si els altres no ho fan, de la mateixa manera que també estan preparats per a qüestionar una analogia o demanar supòsits, si els nens i nenes del grup no ho fan.

Això no vol dir que tots els professors de filosofia de ficció ha de tenir el mateix tipus de personalitat o estil filosòfic... Alguns/es poden ser més directius, més seriosos, més divertits, malhumorats, confiats, extravertits, molt joves, relaxats, tímids i conservadors que d'altres, però el que tenen en comú és una certa perplexitat i curiositat de saber sobre les coses que realment importen i no suposar que ells i elles ja saben les respostes a aquestes qüestions filosòficament desconcertants. A més, haurien de ser models de respecte per les idees i els sentiments dels nens i les nenes, i també haurien de tenir una capacitat de crear un ambient de confiança i obertura a l'aula.

### **3. Quines són les diferències entre aquest tipus de novel·les i d'altres novel·les per a nens i nenes?**

Les novel·les de Filosofia per a nens/Filosofia 3/18 són un nou gènere amb un propòsit específic: convidar els nens i nenes a que participin en el diàleg filosòfic sobre els conceptes centrals, comuns i controvertits que són inherents a l'experiència humana. En aquest sentit, tenen un fort caràcter didàctic i sovint es construeixen al voltant d'una columna vertebral de conceptes filosòfics tradicionals i d'estratègies dissenyades per reflectir, d'una banda, aspectes de la tradició de la filosofia, i de l'altra, el tipus d'idees i estils de pensament que són rebuts alegrement pels nens i nenes, perquè reflexionin sobre les seves pròpies experiències.

Aquestes novel·les van acompanyades de manuals que:

1. Assenyalen les idees que guien els mestres i els hi donen una idea de les diferents posicions que s'han pensat al respecte en la història de la filosofia,
2. Proporcionen als professors exercicis i plans de diàleg que són un intent de reconstruir la història de la filosofia, d'una banda; i, també, fan que els nens participin en la investigació filosòfica, treballant la relació dels conceptes amb la seva pròpia experiència,
3. Els manuals també estan preparats per oferir a mestres i estudiants una gran varietat d'exercicis i plans de diàleg que els ajuden a perfeccionar el seu propi pensament i a ser conscients del procés d'investigació a mesura que va evolucionant.

Una creixent presa de consciència sobre el propi pensament impulsa a nens i nenes a l'autocorrecció, un dels trets principals del pensament crític.

La literatura tradicional per a nens no té aquesta finalitat didàctica, ni tampoc els contes acompanyats de manuals que busquen involucrar els nens en el fer de la filosofia a un nivell molt conscient. Tot i que alguns podrien creure que abordar les qüestions filosòfiques a través de la

literatura tradicional és més fàcil amb aquestes novel·les i manuals escrits deliberadament, jo sospito que és més probable que sigui al revés. En la majoria de països, els docents no estan preparats en l'art i ofici de la investigació filosòfica. Explorar la dimensió filosòfica de la literatura i ensenyar els nens i nenes a fer el mateix, requereix d'una experiència que no pot donar-se per feta, especialment donada la complexitat d'una bona peça de literatura.

Si l'anàlisi de la trama i el desenvolupament dels personatges són objectius crucials en una classe de literatura, el que es busca en la filosofia és un camí en les estratègies de pensament i les idees que hi ha sota la superfície de la història. La literatura estàndard no té com a objectiu aportar al lector les eines necessàries per fer filosofia. No està preocupada per la formació i l'anàlisi de conceptes, ni per les preguntes obertes i el diàleg, ni per generar hipòtesis especulatives i creatives sobre la naturalesa de les coses, ni per la identificació de l'estructura dels arguments i les fal·làcies de raonament, d'una manera reflexiva ni per la correcció d'un mateix, ni pels procediments de recerca de la història. Aquests procediments es converteixen en el focus d'atenció en una discussió filosòfica, però no pot donar-se per fet que els professors i els estudiants els recolliran, simplement, en el curs de l'anàlisi d'una obra literària. Fins i tot el reconeixement d'un concepte particular com quelcom controvertit i la maduresa per la recerca és una cosa que s'ha d'aprendre amb la pràctica. Les històries de la filosofia per a nens, funcionen com un trampolí cap a la investigació pel fet que:

1. Exposen les emocions i sentiments comuns per ser pensades sense parlar dels problemes reals de nens i nenes. D'aquesta manera els nens poden parlar sobre la raonabilitat de les emocions del personatge i junts tractar d'entendre per què se senten com ell.
2. A més del seu valor com a art, aquestes històries presenten la pràctica filosòfica com un ofici que pot ser ensenyat i après.
3. Presenten conceptes filosòfics, procediments i situacions en contextos de la vida, que són fàcilment transferibles per als nens i nenes.

En resum, jo no diria que el procediment que es troba en el cor de la investigació filosòfica no pot ser dominat pels professors i els nens que utilitzen la literatura estàndard. Però crec que aquesta estratègia, en comparació amb l'aplicació d'una estructura didàctica d'una història filosòfica –com a text–, és més difícil i el més probable és que la dimensió filosòfica del diàleg donarà pas a una anàlisi literària o a una "explicació de text", i això és el que no volem.

#### **4. Quines són les diferències entre les novel·les de Filosofia per a nens/Filosofia 3/18 amb d'altres novel·les com ara *El món de Sofia* de Jostein Gaarder?**

*El món de Sofia* és una enginyosa història que té com a objectiu presentar la història de la filosofia als joves. Les històries de Filosofia per nens (Filosofia 3/18) són un intent d'involucrar els infants en fer filosofia. Constitueixen una *reconstrucció* de la història de la filosofia, de tal manera que s'incorporen a l'experiència dels nens i nenes de ficció. Aquest model de reconstrucció del procés de recerca, motiva els nens a investigar i els facilita relacionar els conceptes i procediments de la filosofia amb la seva vida quotidiana.

#### **5. Vostè ha escrit algunes novel·les i relats breus. Com és possible intercalar a cada pàgina d'aquestes històries i de manera senzilla significats, problemes i relacions filosòfiques?**

He escrit una sèrie d'històries breus i filosòfiques i he creat tres programes de filosofia per a nens, dos (*Doll's Hospital (L'hospital de nines)* i *Jesse i Nakeesha*) dirigides als 4-6 anys d'edat, i l'altre, *Hannah*, amb el seu manual, *Breaking the Vicious Circle (Trencant el cercle viciós)*, dirigit als joves adolescents.

*L'Hospital de nines* amb els seu Manual *Donant sentit al meu món*, se centra en els procediments d'investigació comuns, mentre que ajuda els nens i nenes a prendre consciència dels conceptes filosòfics centrals com ara persona, real, bé, bellesa, veritat i identitat. *Nakeesha i Jesse*, (una seqüela de *L'Hospital*), amb el seu Manual, *Flesh of my World*, se centra en la filosofia del cos, mentre que al mateix temps garanteix l'atenció dels nens i nenes als conceptes filosòfics, sense edat, que conformen el seu món: l'amor, l'amistat, la compassió, la ment, el jo, el coneixement, el temps i les relacions ....

Aquesta obra, juntament amb *Hannah*, un programa per a nens d'escola mitjana, són diferents en el sentit que també se centren en un problema social preocupant: l'abús infantil.

Són part d'un projecte (hi ha set programes en total) del Quebec, Canadà, que té com a objectiu ajudar els nens a entendre el problema de l'abús infantil i ajudar-los a ser conscients de les estratègies per impedir que siguin sotmesos a aquests abusos. La diferència es troba en el plantejament, ja que en lloc de donar als nens una llista de regles a seguir, el tema del maltractament infantil s'introdueix a través d'una exposició a la filosofia del cos, juntament amb els conceptes filosòfics subjacents a l'experiència dels nens i nenes. A més, s'ofereix als nens una oportunitat de practicar conscientment les diferents habilitats de pensament crític, creatiu i curós, en una reflexió dels conceptes filosòfics, com ara les relacions injustes.

En escriure una història filosòfica curta o una novel·la filosòfica, faig que la història es basi en preguntes dels nens i nenes, en el desconcert dels nens i nenes, en l'experiència diària dels nens i nenes, és inevitable que sorgeixin els conceptes filosòfics. Quin nen no està interessat en l'amistat i quin nen no manifesta la seva perplexitat per les relacions familiars, el temps, l'espai i el que fa que una persona sigui persona? D'altra banda, els contes solen permetre menys atenció a les estratègies i procediments filosòfics. És en aquest punt que els manuals que acompanyen aquestes històries curtes han d'introduir una varietat d'exercicis sobre bones raons, bones analogies, presa de bones decisions, bones inferències, la recerca d'hipòtesis i les fal·làcies lògiques. El que un guanya sovint amb una història curta és una oportunitat de focalitzar en una qüestió central, que és significatiu per als joves. Per exemple, jo recordo haver escrit una història curta sobre el tema "Per què les persones tenen nadons"? Aquesta pregunta de Jesse ofereix una oportunitat, no només per explorar una qüestió per la qual molts nens i nenes s'interessen, sinó que em va permetre introduir conceptes com ara la naturalesa, l'amor, les relacions, i alhora també explorar en profunditat el que constitueix una bona raó.

## **6. Quines són les diferències entre els llibres per nens i nenes de diferents edats, quin sentit poden tenir amb infants i joves de necessitats especials?**

Estudiant l'estructura de les novel·les de Filosofia per nens, es reconeix ràpidament que els conceptes filosòfics apareixen una vegada i una altra, tant si el nen té quatre anys o és un jove de divuit anys. La raó d'això és que els conceptes més filosòfics no tenen edat: els necessitem per començar a parlar i per organitzar una certa comprensió del nostre món. Encara que tingui tres anys, he de pensar sobre els conceptes de treball, d'amic, pare, jo, cos, ment, bé, el temps, la veritat... En la seva major part, els nens i nenes aprenen aquests conceptes de la psicologia popular incipient que impregna el seu entorn.

És quan els nens comencen a fer filosofia amb els seus companys que comencen a adonar-se que molts d'aquests conceptes són controvertits: molta gent veu les coses de manera molt diferent a la d'ells. És aquesta situació problemàtica la que dona origen a la investigació en comunitat de diàleg filosòfic.

D'altra banda, hi ha una seqüència en la introducció d'habilitats de pensament, procediments filosòfics i estratègies. Però, no es presenta la totalitat d'aquestes habilitats, procediments i estratègies per tal que els nens i nenes els examinin al primer llibre per a nens de tres o quatre anys. Per què? Per que seria aclaparador. Però això no vol dir que els nens de quatre no es dediquin a realitzar moltes d'aquestes habilitats: és només que no en són conscients que ho estan fent, ni poden reconèixer quan ho estan fent bé o malament. Així, a *L'Hospital de nines*, per a nens de 4 o 5 anys, em concentraré en dues competències, la contradicció i el



pensament hipotètic, així com la introducció dels conceptes de raó, causa i efecte i els criteris... A *Jesse i Nakeesha* em concentro en la inferència perceptiva, mentre que al mateix temps intento donar als nens més pràctica en el pensament hipotètic i en la contradicció. *Elfie* se centra en la distinció de decisions i les comparacions<sup>2</sup>; *Kio i Gus* en les habilitats de pensament com la inclusió, l'exclusió i la detecció de supòsits. *Pixie* (*Pimi* a Filosofia 3/18) se centra en el raonament analògic, mentre que *La descoberta de l'Aristòtil Mas* se centra en el raonament formal, la conversió, el raonament sil·lògic, la lògica relacional, fal·làcies informals, la contradicció i el pensament hipotètic.

Una última cosa sobre aquest tema: molta gent pensa, equivocadament, que les històries per a nens molt petits han de ser menys metafísiques, quan és, en realitat, el contrari. Els nens molt petits no fa les distincions que fa la gent gran. Ells veuen el món d'una forma molt més holística i es pregunten per què el món és com és i com les parts es relacionen amb el tot. Com que estan en el procés d'adquisició del llenguatge, no són tan ràpids per tancar la investigació mitjançant la participació en els jocs lingüístics o citant el que creuen que és una prova de fets. Tant el nen petit, com el filòsof de la ciència, no estan segurs del que és un fet o com alguna cosa es converteix en realitat. En aquest sentit, són més oberts als contrafàctics, als mons possibles i a les alternatives de solució a qüestions problemàtiques.

## **7. Quin mètode s'usa a Filosofia per a Nens/Filosofia 3/18 per ensenyar el raonament i el judici? Quina és la diferència entre aquest mètode i el mètode per als adults?**

Els adults que volen fer filosofia amb nens aprenen a raonar bé i a fer bons judicis, de la mateixa forma que ho fan els nens:

1. En ser exposats a una història que és problemàtica motiva el lector a investigar;
2. Mitjançant la construcció d'una comunitat de recerca amb els seus iguals, en la qual els individus aprenguin a escoltar-se els uns als altres, a fer bones preguntes, a demanar criteris, raons i assenyalar els supòsits, a basar-se en les idees de l'altre, a oferir contraexemples, a pensar les conseqüències de les opinions dels altres, a indicar els punts de vista alternatius, a criticar les analogies entre si. Comencen a entendre el món des del punt de vista dels uns i els altres, construint nous significats i noves relacions, desenvolupant una sensibilitat cap als sentiments i les emocions dels altres, desenvolupant un amor per

---

<sup>2</sup> N.de T:*Hospital de nines, Jesse i Nakeesha i Elfie* no estan traduïts i adaptats al currículum Filosofia 3/18 de Catalunya. Seguint la mateixa línia teòrica es va crear en el seu moment el programa *Jugar a pensar (Tot pensant i Tot pensant...contes)*

les eines de recerca, especialment l'autocorrecció, i també a seguir la recerca allà on ens porti.

3. Comprometent-se amb el pensament crític, creatiu i curós, és a dir, prenent consciència dels criteris, el context i la necessitat d'auto correcció, pensar en termes de possibilitats alternatives i preguntar-se entre si per a resoldre les conseqüències de les afirmacions individuals en termes de l'efecte que tindrien en elles i ells mateixos, els altres i la natura en general;

4. Mitjançant el desenvolupament de certes disposicions que condueixen a la investigació comunitària: l'escolta atenta, la simpatia imaginativa de les visions del món dels altres, la tolerància per les diferents posicions, la curiositat, la sorpresa, la compassió per les persones, el qüestionament crític, el pensament curós, la provisionalitat intel·lectual, la humilitat intel·lectual, el sentit de la solidaritat amb els coinvestigadors, pensant en termes de possibilitats, projectant mons ideals i jo ideals, i desenvolupant un amor per la igualtat i la raonabilitat.

**8. Es suggereix que les novel·les de Filosofia per a Nens/Filosofia 3/18 han de ser traduïdes, però això presenta dificultats. Hi ha valors ètics en les novel·les amb els quals els nens i nenes d'alguns països no hi estarien d'acord. A més, pot haver-hi un esperit cultural que és incompatible amb els valors ètics en els diferents països. Com es pot superar aquesta dificultat?**

Les novel·les no només han de ser traduïdes, sinó també adaptades a la cultura dels nens i nenes amb qui es treballarà. Això vol dir que si hi ha algunes qüestions que no sortirien mai en un país determinat (per exemple, el problema amb la salutació a la bandera a *La descoberta de l'Aristòtil Mas*), llavors és tasca del traductor i adaptador de trobar un problema similar que pugui provocar preguntes anàlogues entre els joves. I és lògic pensar que hi ha moltes coses que es poden canviar per adaptar-se a la cultura: el beisbol pot convertir-se en futbol; la mantega de cacauet i la melmelada es poden convertir en "tacos" a Mèxic, els noms dels nens han de reflectir la societat en la que el programa s'està aplicant. Però, en cert sentit, es tracta d'aspectes tècnics i una qüestió d'habilitat per part de l'adaptador.

No obstant això, pel que fa als valors inherents de la filosofia per a nens, amb la seva èmfasi en la investigació comunitària i en que els nens pensin per si mateixos sobre conceptes filosòfics i procediments, puc dir el següent:

Hi ha una gran diferència entre els valors de procediment i els valors de fons. És cert que Filosofia per a Nens (Filosofia 3/18) -i podria dir que la filosofia en general- té un compromís amb els valors de procediment: el

qüestionament, l'igualitarisme, el no-adoctrinament, el fer judicis crítics, la recerca oberta, l'autocorrecció i els procediments democràtics. Aquests són els criteris que regeixen la forma de fer filosofia a l'aula, la *forma* del pensament dialògic, el *com* de la investigació comunitària.

No obstant això, el *què* del pensament dialògic i de la comunitat de recerca està sempre obert.

Filosofia per a Nens/Filosofia 3/18 encoratja als nens i nenes a:

1. Ser conscients del que els altres han dit sobre un tema (i això inclou els filòsofs del passat, tot i que el nen no és conscient que les paraules dites pels personatges de ficció són les paraules de Spinoza o d'Aristòtil o Marx);
2. Ser conscients del que els companys pensen sobre un tema;
3. Participar en la investigació reflexiva i comunitària amb els companys/es sobre el tema, i en última instància;
4. A fer judicis. Aquest judici és una manifestació del pensament del nen o de la nena per sí mateix sobre el tema en qüestió.

Per exemple, hi ha temes que sorgeixen en el context de les històries filosòfiques: es parla de cites, de divorcis, de robatoris, de la mentida, de l'abús infantil i de l'explotació. Aquests es converteixen llavors en qüestions en les quals els nens i nenes poden investigar, tenint en compte els contextos, les conseqüències, les projeccions de la persona ideal, els mons ideals, l'empatia, les bones raons, la integritat. Però, en última instància, són elles i ells el qui han de prendre les seves pròpies decisions, pensant si aquestes circumstàncies particulars de divorciar-se o robar era la cosa correcta o incorrecta a fer.

En altres paraules, Filosofia per a Nens/Filosofia 3/18 no li diu al nen el que ha de pensar: en última instància, això és qüestió de cada nen i cada nena. El que sí que fa és donar als nens les eines pel desenvolupament intel·lectual, social i emocional que necessiten per pensar bé, pensar amb seny i raonablement i, mitjançant la comunitat de recerca, fomenta l'atenció, el compromís i el coratge per actuar en el seu pensament.

**9. Vostè ha escrit alguns manuals pels mestres que contenen centenars d'exercicis filosòfics i plans de diàleg. Em pot parlar sobre aquesta experiència i explicar el contingut necessari d'aquests manuals i la forma en què s'usen?**

Sí, he col·laborat amb el professor Lipman en una sèrie de manuals, i he creat tres manuals de Filosofia per a Nens. En primer lloc, m'agradaria dir que he après molt del professor Lipman, el més important, com construir

exercicis i plans de diàleg per tal de promoure veritablement el pensament filosòfic i l'autocorrecció per part dels nens. L'experiència de la creació dels manuals ha estat molt rica i satisfactòria per les següents raons:

1. Em va motivar a tornar a estudiar la història de la filosofia i a considerar el que els filòsofs alternatius han manifestat al voltant de moltes qüestions filosòfiques.
2. Em va incitar a considerar la gran quantitat de procediments filosòfics i com es poden crear instàncies que els nens puguin practicar d'una manera que sigui pertinent a la seva pròpia experiència.
3. Em va animar a reflexionar sobre l'impressionant i complex art del bon ensenyament i tot el que això implica.
4. Em va motivar a tractar de donar als mestres tota l'ajuda possible, que els permetés realitzar bons diàlegs filosòfics a les seves aules.
5. Em va estimular a escoltar amb atenció el discurs dels nens en ambients informals: com usen les paraules i els conceptes i la forma en que tracten de raonar, de tal manera que tingui sentit per a ells i elles mateixos i pels altres.
6. Em va fer treballar la meua creativitat en el sentit que em vaig trobar amb la construcció d'una miríade d'activitats, que inclouen jocs de rol, el mim, el cant, la dansa, la pintura i altres formes de comunicació filosòfica.
7. Em va obligar a explicar als professors/es les idees filosòfiques principals, de manera que fossin fidels a la història de la filosofia, i al mateix temps, havia de fer-ho en un llenguatge que els professors poguessin entendre i que els permetés relacionar-los amb la seva pròpia experiència, així com amb l'experiència dels nens i nenes.
8. Com més em vaig involucrar en la redacció dels manuals, més vaig començar a veure que gran part de la bona filosofia és la capacitat de formular la pregunta correcta en el moment adequat i en les circumstàncies adequades.
9. La construcció dels plans de la diàleg va revelar la intricada i complexa bellesa del diàleg filosòfic, quan es fa bé. En altres paraules, hi ha una forta dimensió estètica en un diàleg filosòfic comú, que pot fer-se conscient i utilitzar-se com un mitjà d'avaluació dels estudiants pel que fa als seus propis diàlegs.
10. Va augmentar el meu respecte per la profunditat i el potencial del pensament dels nens, de les preguntes dels nens i nenes i del potencial

dels infants en la presa de decisions quan ells i elles aprenen a investigar junts.

## **Conclusió**

En conclusió, m'agradaria posar èmfasi en que no pot haver espai per fer filosofia amb els nens i nenes si no hi ha una transformació de les aules tradicionals autoritàries en aules de comunitats democràtiques d'investigació.

Aquesta comunitat és un grup de nens i nenes que investiguen junts sobre qüestions problemàtiques comunes, oferint-se raons els uns als altres, donant-se contraexemples, analitzant les inferències i suposicions, animant-se uns als altres per arribar a pensar millors raons per a la seva opinió, oferint solucions alternatives al problema en qüestió, respectant-se uns als altres com a persones i seguir la recerca cap allà on els porti. Amb el temps, els nens arriben a identificar-se amb el treball del grup, en lloc de fixar-se sempre en el que ells i elles pensen. A poc a poc, aprenen a construir cooperativament els significats i es comprometen a una reconstrucció autoconscient de la visió del món com a producte de recerca. Aquesta construcció i reconstrucció del significat de conceptes filosòfics i, per tant de la pròpia visió del món, és la gran tasca de la recerca comunitària.

La classe com a comunitat de recerca permet als nens experimentar el que és viure en un context de respecte mutu, de diàleg i recerca organitzada, i de cooperació lliure de l'arbitrarietat i la manipulació. Aquest model permet la pràctica directa de certes disposicions: interrelació de tots els participants per a l'equilibri del conjunt, preservació del que es considera com a valor, tolerància de les diferents perspectives i foment de l'atenció. La comunitat de recerca, en el millor dels casos, ofereix als nens i nenes una immersió en una experiència democràtica, epistemològica, ètica i estètica, que pot servir com a fundadora de l'experiència del grup a mesura que comencen a imaginar noves possibilitats, noves relacions, nous valors. La sensibilitat cada vegada més gran entre ells i elles, el clar discerniment entre les parts i el tot, la manipulació d'elements imaginatius per construir significat dependrà de la consciència i la qualitat d'aquesta immersió. En la mesura que els nens i les nenes es tornen més conscients de les diverses dimensions de la comunitat de recerca, descobreixen que adquireix més significat: que de veritat es preocupen per la seva forma, els seus procediments i els seus resultats.

El que preocupa a nens i nenes revela als altres i a ells i a elles mateixos què és el que realment els importa. Tenir cura és el contrari de ser indiferent. La cura és la font de l'amistat, de l'amor, dels valors, del compromís, de la tendresa i la compassió humanes. Aquesta cura enllaça a un mateix a la convicció. Una vegada que aquest vincle s'ha establert,

es dedueix que els nens estan motivats a actuar segons les seves creences. Quan els nens tenen consciència de la cura, se senten que han de fer alguna cosa sobre la situació problemàtica. Han de fer algun judici i després actuar.

El foment d'aquesta atenció és important perquè sense ella el pensament valoratiu, el pensament ètic és impossible. Malgrat la nostra tecnologia i riquesa, hi ha entre molts joves d'avui la por que potser res, en definitiva, no importa. L'amenaça d'aquest sentiment és l'apatia, la no participació i l'aferrar-se a estimulants externs. Si als nens, realment, no els importa res més enllà de la supervivència, la possibilitat de crear un món més just i pacífic és inexistent.

És en aquest sentit que la comunitat de recerca ofereix als nens, nenes i joves l'oportunitat no només de descobrir i practicar les habilitats de pensament, sinó de descobrir i crear valors, els ideals i les persones que realment importen. Se'ls proporciona un entorn en el que poden créixer tant emocionalment com cognitivament, tant socialment com políticament. És en aquest context que experimenten un diàleg autèntic, el respecte als altres com a persones, en una creixent confiança mútua i la capacitat de comunicar-se en una gran varietat de nivells. Aquesta creixent confiança en la seriositat i el compromís dels altres és molt valuosa per a l'educació de les emocions.

Per tant, si volem fomentar el pensament curós (del qual la investigació ètica és un component important), es necessita molt més que una experiència en la pràctica de la lògica i el raonament. El què passa en participar en una comunitat de recerca és que els nens i nenes prenen consciència d'una estructura significativa en la relació de les seves vides amb els altres i el món. Ells i elles descobreixen moltes coses no solament sobre ells mateixos i sobre el món sinó també creen moltes possibilitats a mesura que avancen. Quan els nens es comprometen en la investigació comunitària i tot el que això implica (incloent-hi un compromís amb el principi del fal·libilitat), està succeint una cosa molt més important que fomentar les habilitats de pensament. Els nens es troben vivint una forma de vida democràtica i qüestionadora, que té un significat intrínsec i demana la seva atenció, el seu amor i el seu compromís. Es descobreixen a sí mateixos com a coinvestigadors, com a persones que estan sentint, intuïnt, compartint, preguntant, especulant, creant, estimant i volent trobar tota la gamma de l'experiència humana amb els seus companys/es i mestres.

Aquesta és una experiència de tenir cura sobre la base d'una confiança que, passi el que passi en el món exterior, és el que realment importa: la comunicació, l'amistat, l'amor, la solidaritat, la creativitat, el sentit de la construcció, la posada en comú d'ideals com la bellesa, la justícia, la

bondat i la compassió. No és bo "explicar" això als joves: ells i elles han d'experimentar-ho per si mateixos.